

A FIGE CSALÁD FÖLJEGYZÉSEI

Közli: CSORBA CSABA

A néprajzban, ill. a falutörténetben sajátos értéket képviselnek a paraszti írásbeliség emlékei. Ezek között külön helyet foglalnak el azok a füzetes följegyzések, amelyeket egy-egy család sokszor generációkon keresztül vezetett, leírva bele az időjárást, a nevezetesebb eseményeket, a kiadásokat, bevételeket, följegyezve különféle alkalmakkor használatos köszöntőket, verszeteket. A többnyire vegyes följegyzéseket tartalmazó – a múlt század közepétől egyre gyakoribbá váló – füzetek értékes adalékokat szolgáltatnak a folklórkutatás, a gazdaságtörténeti kutatás és a nép történeti tudatának kutatása szempontjából.

A Fige család följegyzései elsősorban történeti, gazdaságtörténeti szempontból becsesek, értékes adalékokat jelentenek a nép történeti tudatának vizsgálatához. Jó összevetést jelent e tekintetben *Dobos Ilona*: Tarcfal története a szóhagyományban (Akadémiai K. Bp. 1971) és újabban *Kósa László*: Megjártam a hadak útját. A magyar nép történeti emlékezete (Móra K. Bp. 1980) c. kötete.

Hernádnémeti községet 1254-ben említi először oklevél. A középkorban gyakran változtak birtokosai, majd a hatalmas tokaji uradalom részeként a Szapolyaiaké lett, később a Serédyké, a XVI. század második felében a töröknek is fizetett adót. Elnéptelenedett, majd újjátelepítve Rákóczi-birtok lett, hajdútelepüléssé vált. Az itteni hajdúknak 1630-ban I. Rákóczi György adott kiváltságlevelet, amit fia, II. Rákóczi György 1654-ben megerősített. A németi hajdúk kiváltságlevele később mintául szolgált a kesznyéteni, lúci, szederkényi, bőcsi hajdúk kiváltságlevelénél. Hernádnémetinek 1695-ből a pecsétje is ismeretes. Hajdúkiváltságait azonban – a környező falvakhoz hasonlóan – nem tudta megőrizni, 1713-ban királyi adomány révén báró Meskó Jakab birtoka lett, majd az Erdődyek és Zichyek is szereztek itt birtokrészeket.

A XVIII. században a falu részben katolikus, részben református lakosságú. A r. kat. templom 1768-ban épült, 1794-ben és 1857-ben bővítették. A reformátusok a feltehetően középkori eredetű templomot használták egészen 1895-ig, amikor helyére újat emeltek, amire a följegyzés is utal. 1849-ben a közeli Gesztely nevezetes ütközet színhelyévé vált július 28-án: a Leiningen vezette honvédcsoportok visszavonulásra készítették az Onga felől támadó orosz cári sereget.

A múlt század végén Hernádnémeti határa 5844 kat. hold, 345 házában 2133 lakosa volt (reformátusok, katolikusok, kisebb részben görög katolikusok). Volt a községben posta és takarékpénztár. Az első világháborúban Hernádnémeti 64 halottat veszített, emléküket kis liget őrzi. Hernádnémeti jelenlegi lakossága immár két évtizede 3500 körüli, a mezőgazdaságban dolgozókat a Hernádvölgye Termelő Szövetkezet foglalkoztatja.

A Fige család tekintélyes, nagygazdacsalád volt a múltban, 40 hold földjük volt 1945 előtt. Birtokuk nagyságához képest szegényesen éltek, szalmatető házukat az 1970-es évek közepén bontották csak le, helyére modern kockaházat épített az özvegy édesanyjával élő Fige István. A régi ház lebontásakor találták a fal között azt a füzetet, amelynek tartalmát ismertetni szándékozunk. A történeti följegyzések – ezzel kezdődik a füzet – 1842-től 1914-ig tartanak, több kéz jegyzésében. A további szövegek: halotti ének, imák, lakodalmas rigmus, köszöntő, néhány Petőfi-vers másolata a szövegek közötti följegyzések szerint mind jóval 1914 előttiek. 1914-ben minden átmenet nélkül szakad meg a följegyzés.

A Fige család Hernádnémetiben a Bajcsy-Zsilinszky u. 7. sz. alatt lakik, emlékezet szerint ott laktak a múlt században is, nagy, széles, hosszú, messze a Hernád felé lenyúló portán.

A következőkben közreadjuk a szövegeket, változtatásokat csak a helyesírásban eszközöltünk. Egyrészt pótolnunk kellett a teljesen hiányzó központosítást, másrészt javítottunk néhány helyesírási következetlenséget, pontatlanságot (betűkettőzések, j és ly felcserélése). Egészében azonban a szöveget változatlanul hagytuk, a nyelvjárási sajátosságokkal együtt. A történeti följegyzéseket bekezdésekkel tagoltuk, hasonlóképpen tagoltuk a folyamatosan írt verssorokat. A kis és nagy kezdőbetű használatát a mai helyesíráshoz igazítottuk.

TÖRTÉNETI FÖLJEGYZÉSEK

1842dik esztendőben április 16dikán olyan szeles, havas eső esett, mely miatt sok barom elhullott az legelőn.

1843dik esztendőben novembernek első napján hasította ki az incsellér az új földet, az új telkeket, az őszi dűlőt, az közép dűlőt. Az Kacsásba vettem gabonát november 6dikán.

1835dik esztendőben meg indult az eső márcziusba, esett 46 nap; az egész aratásba nem volt száraz idő. Ha egy nap jó idő volt, más nap esett az eső, összecsírá sodott az határon az keresztek fenekig.

1844dik esztendőben októbernek 15 estveli órájában olyan nagy villámlás volt 7 és 8 óraker.

1845dik esztendőben márczius 24dikén Húsvét ünnepében is olyan hó és fagy volt, hogy oda illett volna a legderekkabb télbe is.

1845dik esztendőben júliusnak 19dik volt az nagy árvíz, amelyben az új sor házakat mind elrontotta: összesen 32 ház, az egyéb épületeken kívül. Széjjel az helységbe réten az szénát mind felvette, elrontotta végképpen, el vezett. A vetéseket is a réten számtalan sokat elrontott.

1846dik évbe márczius hónapjában földbe mindent el vetettük a kukuriczán kívül.

1848 évbe április 9dikén jött be nállunk és az egész Európába a szabacság, akkor szűnt(ek) meg az úrbéri-viszonyok, az rabota szolgálat, dézsma tasja (= taksa) s. a. t., melynek öröm ünnepet tartottunk. Húsvét másod napján az egész helységbe vígasság volt, 51 üveg bort el fogyasztottunk akkor az ünnepebe.

1848dik évben 9dik augusztusban be kellett kirukkolni az gyepre, ekrecrezózni az nemzet őrseregnek legelsőben.

1849dik évben április 19dikén Debreczenbe tartatott Németibe gyűléés, el végződött, hogy ötödik Ferdinánd Magyar országnak többé nem királya, mert hitét megszegte, respublika kiáltatott.

1849 évben május 30dikán és június 7kén tartatott a Nemzeti ünnep.

1850dik évben igen hideg és nagy hó volt, tartós hideg tél az 30dikhoz hasonló.

1850dik évbe október 23dikán este 7 óraker nagy villámlás volt és mennydörgés volt és eső, zápor.

1850dik évbe december 14kén meg kesztük az határ mérést az H. Németi Választmány. 1850dik évbe Karácsony szombatján elég szép őszi idő volt, mindég jó idő, kevés sár, néha kevés fagyás, az marha mindég kívül járt Karácsonyig.

1851 évbe egész januárius hónapba, 24dik napjáig mindég jó idő, száraz meleg, de azután fagyás, havas idő, így szóval alig szebb téli idő volt, igen kevés hideg.

1851 évbe egész két kapáláson és az egész aratáson egész kánikulába mindég esős idő volt. Víz áradás egyik a másikat követte, az rétet el borította, az Sikébe az szénát boglyákat felvette, az sarjút elrontotta.

1851 évbe elég szebb termés volt, mind gabona mind búza, árpa és zab, kukuricza, köles, széna is bőségesen. Sarjú is, kit a víz el nem rontott, kender is jó, de krumpli még az földbe el rohott. Ez évben nagy villámlások és ég csattogások voltak, égi háborúk, jégesők.

1851 július 10kén indult az eső; rendszerint minden héten három vagy négy nap esett, egész október 7dik napjáig, akkor lett jó idő, mindég jó meleg napok jártak.

1851 évbe november 16kán nagy eső esés volt; 17kén elindult az hó esés, nagyon csúnya idő volt.

1852dik évbe április 16dikán éjjel volt egy szigorú, csúnya hó zivatar és utána olyan fagyás, hogy az dohány plánták megfagytak; sőt még az őszi vetések is megfagytak. Kevéssé ennek utána minden éjjel kemény fagyás volt majd az egész kánikulába.

1853 évben egész télen által esett az eső. Fagyás nem volt egész télen. Tavasz szántás közbe sokszor egész heteken esett az eső és hóeső, április 12kén két nap egymás után. A krónikát megszakító megjegyzés: Fige Sámuel írta 1887.

1855 évbe december hónapjában igen száraz kemény idő volt. 1856 évbe január hónapjában elindult az eső, mindég esett egész hónapba.

1856 egész tavasztól egész József naptól egyszer esett eső 21 júniusig, de még akkor sem sok. Szénánkbul igen keves, egy egész telek után 15 vagy 16 rudas, gabonából középszerű, árpa legkevesebb.

1857 évbe június 22diktől megázott az föld jól; egész őszig mindég szárazság volt is sokáig.

1858 évbe januárius hónapjában ismét kezdődött az száraz tél, mindég hó nélkül, az tavasz száraz, eső nélkül 8dik májusig. Az jég az Hernádba benne volt József után 8 napig. 1858 évbe olyan száraz nyár volt, akit nem értünk.

1872dik évben megindult az eső márczius elsőén és esett az 23 nap Gyümölcs oltóig. Akkor megállt az eső és nem volt eső június elsőig, még harmat sem, csak az nagy szelek, szárazság és por. Június 5–6kán vetették az kukuriczát; kender is beért, kender is lett bőven, de gabona keves, árpa keves, az gabona kelt 8–9 pengőbe for(int), az kukuricza 6 for(int) 26 kr, árpa 520 kr, az zab 3 for(int), köles 6 fo(rint), búza 10 pen(gő).

1872ben nem volt fagyás egész karácsonyig, még dér sem. Karácson hetin is virítottak az füvek úgy mint nyárban, nagy sár, az szekerek nem tudtak menni.

1863ban minden féle marhánkbul kipusztultunk az é(h)ség miatt; marhánk éhen döglött, mert csak port evett mikor hazajött estve, leszettük az épületről az matringot, aszt evett, az erdőről hortunk fa galyat, de aszt sem szabad volt. De szeptemberbe meg indult az eső, volt mező, de nem volt minek enni.

1863ban volt az nagy é(h)ség, nem termett semmi, nem volt eső egész nyáron, az Nyírbe jártunk gabonáért, kompiért, 6 pengő forint volt az gabona.

Olcó volt az marha, amely azelőtt (?) volt 300 száz forint, az lett száz forint, egy lovat lehetett venni 3 bankó forinton, az legszebb juhot 50 krajczáron. Nálunk csak esztendeig volt az nagy csapás, nagy é(h)ség, mert nem termett egy szóval semmi, nem kaszáltunk, nem volt mit, de az Kunságban három esztendeig volt az éhség, nem termett semmi, egész nyáj juhokat elhajtották az vásárra, ha nem költ el, elcsapták, nem kellett senkinek, mert nem volt neki mit adni enni; egy font marhahús egy garas volt, juhot nem mértek. Olyan éhség volt, hogy az házakat, falukat elhagyták, az marhája megdöglött gulyástól, házat beszegeszték, az gyermekeket szekerre hánták, országoltak, ahol kaptak, kéregettek; olyat nem értünk soha. Deczemberbe megindult az eső, volt mező, de nem volt minek enni, az árpa kihánta az fejít, kivel járt az marha egész karácsonyig, a ló mindég egész tavaszig az vetésen járt.

1863 volt Lengyel országba oly áldás volt, hogy sosem volt oly. Onnét hortduk az gabonát, lisztet, gabonát lehetett venni 2 forint 40 krajczár. De mikor hazajött, 6 forint volt.

1872be február 4dikén estve 7 órakor nagy veresség volt az égen; északon kezdődött, lehajlott nyugotra és keletre és utoljára az egész ég tiszta tűzbe lett, fehérek nyótek köszte és tartott hajnali 4 óráig.

1873ba januárius elszállt az nap és köd ereszkedett le, egész 17 nap nem láttunk sem napot, sem holdat, sem csillagot, csak setét köd és nagy sár.

1876 május 24kén olyan hó esett, hogy az marhárul lehetett tolnia; akkor megfagyott az gabona, kukuricza.

1873ba június 24kén költ az gabona Miskolczon 13 pengő forintér, az árpa 8 és 9 forintér, az tengeri 10 forintét, a búza 15 és hat forintér.

1872ben kiütődött az kolera december 15kén és meghalt 22 ember, és megszűnt, de ismét kiütődött július elején 1873ban és meghalt vegyesen 33 és meghalt összesen 55 lélek. Az katolikosok közt is meghalt 60vanig; összesen meghalt 100 tizenöt.

1874ben márczius 29kén éjféli 10 órakor támadt az nagy tűz és megégett 25 család az széles utczán, azoknak nem maradt az karófarkjok sem.

1876ba márczius . . . megdördült az ég és nagy mennydörgés volt. És ismét 11kén megint nagy dörgés volt és nagy szivárvány volt kettő és eső.

1874ben egész télen nem volt hóesés egy csepp sem, csak az nagy fagy, nagy por és ismét az nyár is olyan volt, nem volt eső sem tavasszal sem nyáron, csak az szelek, nagy por, keves termés és porba vetettük. Deczember elsőén indult meg az eső és esett mindég egész hónapba.

1874ben július hónapba kelt az búza 14 pengő forintokon, az gabona 11, 12 frt, árpa 18 pengő forintér, az zab 4,5.

1875ben beállott az tél, első januárban is oly nagy tél volt, hogy sok helyen öles havak voltak és a Hernádban benne volt az jég márczius 30dikig, csak úgy az Tiszában, mindég lehetett rajta jární; szántani kesztünk április 12dikén.

1876 május első napjának virradójára olyan nagy fagy volt, hogy megfagyott minden, gabonák, szőlőnk, szóval minden, még az fák is megfagytak, az szőlőnk akkor már térgyig ért az fája, az gabona kihánta az fejét.

1876 Szent Márton szikszaji vásárkor olyan nagy hó volt, egy sukosnál nagyobb volt, hideg pedig olyan volt, hogy még az Tisza is befagyott, szóval minden folyók, de ismét felengedett, el kezdett az eső esni, mindég esett; karácsonyig olyan nagy sár volt, hogy alig lehetett benne jární.

1878 esztendőben augusztus 31 éjjel virradójára Miskolcz városban oly felhő szakadás támadt, hogy borzasztó károkat tett; egy más fél óra alatt egy 300 ember múlt ki a világból, két millió vagyont tett semmivé és koldusbotra téve és jutott 2800 családot és barmok, lovak, sertések számtalan sok beledöglött.

1878ban október 22 napján megindult az eső, mindég esett, két hónapig sok károkat tett; kivel veszett mindenünk, sarnyuk, szénák ott rothadtak meg, vetetlen maradt földünk az eső miatt.

1879be februárius 15 napján oly mennydörgés, villámlás volt, hogy oda illet volna legmelegebb nyárba.

1880ba márczius 9kén oly nagy víz volt, hogy csak az ház volt szárazba, az udvaron folyt az víz végig, azután egy óra múlva elfolyt.

1886 márczius 8kán oly nagy hó volt és szél, hogy az vasutat is behordta, az gőzós sem tudott jární, olyan hideg volt, hogy képzelni sem lehetett olyat.

1886 július 22kén oly nagy ézengés és csattogás volt éjjel 3 órakor, hogy az ablak és falak is rengtek.

1887 márczius 15 és 16 és 17 oly nagy hó volt, hogy egy sakosnál nagyobb volt.

1887be márcziusba sem vete(ttük) el az árpát, nem is vet . . . deg (a sérült, szakadt lapok szövegét, ahol tudjuk a következő sorokban zárójelbe téve pótoltuk) hideg volt április . . . nagypénteken . . . fűjt, hogy az . . .

1887ben egész . . . volt eső. No(vemberben) . . . már elfagy(ott) . . . fedetlen m(aradt) . . . ismét kiengedett . . . fedték be a sz . . . Deczember 20 és . . . 28, 29 olyan nagy . . . , olyan nagy szél és hideg . . .

1888 olyan hideg volt, az ember alig állhatta az hideget, az vasutat hóval behordta. Január elején olyan hideg volt 1888ba, olyan hidegek voltak, az kutakba az vizek befagytak . . . az hidegség

miatt, hogy az ve(der) alig tudta betörni . . . borzasztó hideg volt . . . hogy azt a teteje . . . az vasút tele volt . . . gőzös nem járt . . . kegyetlen . . . az szekerek az háltak. 12, 13, 14, 15dikén . . . idő volt.

1888 márczius huszonegyedikén nagy árvíz volt, az kertek tele voltak vízzel; huszonegy óráig tartott, sok károkat tett az portákon.

1888dik évben mindenféle termés volt elég, gabona, árpa, kukuricza sok volt, bor is volt nekünk 8 hordóval. Egész ősszel száraz ősz volt, dér ismét, november 4dikén le esett az hó, olyan nagy hideg lett, hogy oda illet volna a legnagyobb télbe. A Hernád is átfagyott, sok szőlők fedetlen maradtak, de ismét jó idő lett, úgy fedték be a szőlőket.

Ceruzával, más kéz által beírva: Fige Sámuel.

1889dik évben az elején mindég rendes téli idők jártak. Egész márcziusba egy szem árpát sem vetettek el. Mindég esett az eső: Április 7dikétől egész 15dikéig; akkor jó idő lett, akkor vetették el az árpát, de ismét szárazság lett, nem esett eső egész május 17dikéig. 1889be mindég szárazság volt egész nyáron, csakis fél termés volt, csak bor volt elég, az volt 10 hordóval. Ősszel jó idő volt az vetésre, esett eső is, azután jó lett az őszi, megnyótt, rajta járt az marha egész november 27dikéig; akkor eső esett, akkor maradt el az kijárás. Deczember 1sőjén esett le az hó, nagy szél és zivatarral.

1890be mindég rendes téli idő volt, de márczius 2sodikán olyan kriminális idő volt; nagy szél és hóesések, mindég esett az eső rendszeren. Áprilisba is volt és olyan esett, hogy sok helyeken ledült és már május elsején mind kihánta az gabona az fejét de azután nem volt eső egész nyáron sohase. Július elején egy zápor, azután sohasem volt egész nyáron, eldolgoltak, behordták, sohasem volt egy zápor se, nem is lett igen kevés kukuricza, se bab, se komri, az is megfonnyadt; kendermag egy szem se lett; már Lukácskor még az naprafordó szarát is hazahorták, nem volt enni az marhának egész nyáron, olyan nagy szükségbe voltunk, hogy télrevalót ette meg nyárba. Olyan porba vetették el a gabonát, hogy egy szem eső sem esett, de azután esett(?) eső és kikeltek az vetések. Októberbe hideg volt és fagyás, de azután olyan jó idő lett novemberbe, hogy az vetések mind kikeltek, a legjobb őszi idő járt egész karácsonyig. Karácsony szombatján mindig esett az hó és eső első nap az eső mindég; másodnap-jára megfagyott és hideg is volt egész évbe.

1891be január 8dikán mindég esett az eső egész nap és az hó éjszaka; olyan nagy víz volt belőle, hogy az kertek és az parton még járni sem lehetett az nagy víztől és az szilvás gödrök mind tele voltak; egész télen mindég rendes téli idő járt, hó is volt sok, márcziusba olyan nagy víz volt belőle, hogy még az kertekbe is bejött, sok házakat el is rontott . . . fele az hóvíz. Márcziusba egy szem tavaszt sem vetettek el, hanem csak áprilisba, az kukuriczát pedig májusba. Egész nyáron mindég sok eső járt. Volt is minden termés, de július elején vagy négy nap olyan nagy hőség volt, hogy még az ember is alig állhatta; meg is ártott az gabona, árpának, mert olyan aprószemű lett, hogy csak annyit elpergetett az rosta; de volt kukuricza sok, bab is volt igen sok, de eső nem volt egész aratástul sohasem egész őszen; be is törtek az kukuriczát, mégsem vetettek egy szem életet sem az szárazság miatt egész októberbe és novemberbe. November 15dikén elindult az eső, akkor vetették el az száraz földeket.

1892be rendes téli idő járt, termés is csak fél termés volt, de augusztusba olyan nagy hőség volt, hogy kevés kukuricza volt, aszt is megette az hörccsik; már szeptemberbe még kórét is kivágták, szőlő is igen kevés, az is megszaratta, kit a filogszer ki nem ett; meg lett egy hordó bor is. November 25kén leesett a hó, igen hideg volt egész ujesztendeig. November 7kén megkeszték a templom bontást, de a hideg miatt félbemaradt.

1893 szinte mindég igen hideg volt, még a kútba is befagyott a víz, egész február 16dikáig igen hideg volt mindég, akkor megenyhült.

1893ba ismét megkezdte . . . 6dikán elvégeztek, 18dikán kellett 5 napot tölteni gyalogul minden gazdának. Márczius 18–19dikén ismét olyan hó esett és fagy, mint télbe, de azonnal elolvatt. Egész tavazon soha sem esett eső egész május 25dikén elindult, mindég esett két hétig; vagy két 3rom nap dolgoztak, akkor június 14dikén olyan nagy jég esett, hogy mindent elvágott, amerre csak esett, kivált a kendert, úgy, hogy sokakbul semmi se lett; termés is volt, de nem lett szőlő egy csepp se, egészen kivészett; kukuricza az lett elég sok, akinek vetve sok volt. Októberbe elvetették, úgy törték az kukuriczát mind. Olyan jó idő járt egész őszen, hogy még karácsonkor is lehetett szántani.

1893ba a templomnak csak fundamentumát rakták meg, ismét félbe maradt.

1894be ismét kezdték április 9czedikén. 1894be mindég jó idő járt egész télen. Soha sem volt hó. Pál napján is a legjobb nap sütött. 1894be mégsem ment végbe a templom csinálás. Deczember

23dikán mentünk legelől, tartottak istentiszteletet, Istennek legyen hála érte, de még akkor meszeletlen volt, csak a székek be voltak rendezve. Termés: búza, gabona elégséges volt, de kukoricza és sarnyú nem volt, igen kevés, mert igen nagy száraz nyár volt. Ősszel jó idő, egész karácsonyig mindég jó idő járt, de 1895be január 2sodikán olyan idő volt, hogy sok szekereket az útba ért, benne maradt a hófúvásba, mindég esett az hó, azután az szél fútt, a vonat mindjárt elállt, egész februárba mindég igen hideg és sok hózivatatok voltak.

1895be készült el egészen a Hernád németi templom. A gombot feltették június 23dikán. A harangokat felhúzták. Felszentelték október 20dikán.

1896 mindenféle termés volt, kukoricza, sok, gabona is, árpa is volt. Ősszel csak november utóján igen hideg lett, hogy sok tök megfagyott a mezőbe, de megint jó idő járt egész karácsonyig is.

1897be ismét a legjobb téli idő járt, nem volt hideg egész januárba, csak kevés fagyás volt, sokszor esett az eső; termés csak fél termés volt, de bab az volt sok, meg széna és sarnyú az volt sok; mindég a legjobb téli idő járt.

1898ba az elején rendes jó téli idő járt, termés volt, mindenféle széna is jó, gabona, árpa, búza igen jók, de június 27dikén jég esett, megrontotta amerre ment; ismét 29dik virradóra 12 óraker esett nagy jég, amely elvágta az határt, különösen az árpát, abból nem lett semmi sem, egyszóval olyan jegek mint egy tojás meg nagyobbak is 3szor ezek éjszakán; kétszer nagyok, egyszer apróbbak, sűrűn, amerre ment, mindenfelé nagy károkat tett, kivált az kis utcán arra. Nagy kárt tett, nem lett csak igen kevés élet, kukoricza is igen kevés, aszt is megette az hörccsik, hamar le kellett törni, ami kevés volt. Mindég nagyon jó idő járt egész őszön, Mindszent napján is. A legjobb nyári idő volt egész november 20dikáig; mindég jó téli idő volt egész karácsonyig is ismét.

1899 elején is hó nem volt egész télen egy csepp se, se hideg. Február 24–25dikén hideg lett, átállt az Hernád, akkor hortak jeget az jégvermekbe, de megint jó idő lett márczius 6dik és 4dikén ismét igen száraz hideg lett, de 25dikén Gyümölcsoltó napján olyan hideg szél horta a havat, hogy olyan kriminális idő volt, nem volt egész télen sose.

1900ba is termés volt elég, búza, kukoricza, árpa, kender igen jó meg sok, csak az gabona az igen kevés volt, sok helyen kiveszett télbe, ki kellett szántani, gyümölcs is igen kevés volt, eső járt rendszeren.

1901egybe január 23dikán igen nagy hideg szél és hóesés volt, hogy az idő miatt nem tudták az utasok menni. Január 19czedikén az ég zengett, 3rom hétig igen hideg volt, azután jó idő járt, 1901be mindenféle termés volt sok, kivált gyümölcs volt annyi, hogy sok ember nem lelta helyét az szilvának; egy hordó szilva egy forint volt, még kevesebbért is lehetett venni; cseresnye igen sok, de csak egy pondrót sem lehetett benne találni. Egyéb termés is igen jó volt, kukoricza az is nem volt most pondros vagy hörccsik ette; a legszebb, egészséges volt; egész ősszel mindég a legjobb idő járt karácsonyig is.

1902be is mindég igen jó idő járt, még Vízkereszt napján is szántottak; hanem február 4dikén olyan hóesés és szél fútt, hogy az utasok nem tudtak menni az idő miatt; És ismét jó idő lett, de hó nem volt sose, csak 4gyedikén, de az is elolvadt, ismét jó idő lett.

1902be mindenféle termés volt, sok élet, de gyümölcs nem volt még csak egy szem se, de szeptember 12dikén már az mezőbe megfagyott az sok tök és kukoricza is, aki gyenge volt, 17dikén megfagyott. November olyan hideg volt, mindég egész december 27dikéig, hogy volt olyankor, hogy még az kutakba is befagyott az víz. Az Hernád is átállt. Olyan jó idő lett, egész 1903 január másodikán már elment az jég, de 16dikán ismét átállt az Hernád, megint igen nagy hideg lett.

1903ba mindenféle termés volt, gyümölcs is volt, kivált az kis uczaik oldalon nekünk annyi szilva volt, annyi soha sem volt, el is adtunk vagy 12két vékát; de október 23dikán olyan hideg volt, hogy minden megfagyott, ami a mezőbe volt. Ismét jó idő lett egész karácsonyig.

1904be igen nagy szárazság volt, kivált az marhának nem volt semmi, az tarlóba sem nyőtt semmi. Egész nyáron sosem volt eső, de azért élet volt a nagy szárazságba; eső egész nyáron nem esett. Búza volt, akinek sok volt vetve sok, gabona is, árpa, kukoricza is volt némelyiknek sok, de kender nem volt csak térgyig érő; bab se volt kevés, egy krata földbe egy fél véka krompi is volt, kevés, mindenből volt kevés, azért csak az marhának legszűkebben volt. Az ember mert amit összeszerzett az ember, meg kellett étetni. Nyárba szilva is volt az kerteken, de az olyan volt, mint aki alatt tüzeltek; megszótt az fáján, rásült; olyat nem láttunk soha.

1905 virradóra olyan nagy hideg szél volt, hogy az ember majd megfagyott. Januárba mindég hideg volt. 1905be májusba és júniusba igen sok eső járt, volt is csalamádé olyan sok, hogy még ősszel is szekérrel hordta sok ember; meg kender is volt olyan nagy, hogy annál nagyobb nem volt soha, de nem volt eső többet egész októberig. Letakartak, hazahordták az életet, kinek mennyi volt, el is gépeltek, sohasem zavarta meg az eső az gazdákat. De kukuricza volt azért sok, aki rendesen megkapta, pedig olyan nagy szárazság volt, hogy aszt tudta az ember, hogy egy cső kukuricza sem lesz. Gabona is volt, búza is volt sok, akinek sok volt vetve; de gyümölcs nem, igen kevés helyen a kerteken; a szilvásokon egy csepp sem volt.

1906ba is igen nagy szárazság volt, de azért élet volt sok, akinek sok volt vetve; kukuricza az is volt sok, de gyümölcs nem volt. Ősszel jó idő járt egész karácsonyig.

1907be elkezdődött az hideg, mindég esett az hó. Januárba minden nap esett az hó. Olyan nagy hó volt az udvaron összehánva, mint egy kőfal köszt jártunk volna; mindég igen hideg volt. Még József napkor is benne volt az jég az Hernádba. Nem is vetettek egy szem életet sem márcziusba. Egész májusig mindég hideg volt, még május elsején egy fa virágot sem lehetett látni, csak hetedikén kezdetek az fák virítani. Az Hernádból is kiöntött, az víz feljött az szérúig, de csak 24 óráig tartott.

1908ba is igen száraz nyár volt, gyümölcs nem volt egy szem sem, mind megette az hernyó; alig fakatt ki, az fák is. Termés volt, kivált kukuricza sok volt, de mán októberbe 20szadikán leesett az hó. Olyan hideg volt, hogy mindenféle megfagyott. Nem is lett jó idő egész novemberbe; mindég hideg volt, novemberbe is mindég esett az hó és hideg egész karácsonyig.

1909be is mindég csak hideg egész márcziusig. Február 12dikén az eső egész nap (esett) és hideg lett egész márcziusig. 6todik márcziusba egész nap mindég esett az hó, nagy víz volt mindenfele, az kivált az páston; Nem esett eső egész májusba. Elindult az eső, akkor újult meg az határ. Az árpát is áprilisba vetették el, mindenféle veteményt. Drága is volt az élet, az búza kelt 13–14 forintér is, kukuricza 7 forint 70 kr, az árpa 8 forint; áprilisba nem volt eső, de júniusba meg júliusba is sok eső volt. Egész 9–10zedikén kezdték az aratást; igen sok termést hozott a szőlő is, de júliusba vége lett. Megszáradtak a girizdek, megütötte az öboly. Az gabona kelt 10–11 frt, a búza 16 és még 40 krajczár is, a kukuricza 8 forint és 40–50 kr.

1913ba volt termés, még le is aratták, de mán hordáskor mindég esett az eső; olyan záporok, hogy behoztam 60 kereszt búzát, fenekig ázott. A víz jött, hogy mán vasárnap kellett gépelni. Mire összegyűltek, akkorra ömlött az eső, mikor elállt, hozzáfogtak, megint este lett. Nézik a búzát, aki még ott maradt: az fenébe hát mán mingyán felveszi az víz, tele volt mán akkor a kertek. Ismét felrakták hát szekérre, majd hogynem a vízből el kellett vinni másnál, mert ithol nem lehetett lerakni az vízbe, sárba. Háromszor áradt augusztusba, a szénákat felvette az víz nemcsak a síkébe, hanem az rét mind vízbe volt, egész földestül ott maradt az vízbe, még az szilvásba is horta a búza kévét az felföldön; ott egész falustul elrontotta, hajlék nélkül maradt egész község, a halomba is 40 kereszt gabona . . . Ott kellett szárazgatni a padon, amit keservesen ki tudtak venni a vizes szalmából. De nem esett egész ősszel egy szem eső sem. Kiszántották a földeket, elvetették, de olyan száraz földbe, hogy egy szem eső sem esett egész ősszel. Nem is kelt ki egy szem élet sem.

1914 kikelt, de olyan volt a repcsintül, mint aki vetve van. Ritka volt, kiszántogatták a sok földeket, kibe árpát, kibe kukuriczát vetettek; olyan szomorú időt értünk megint.

Itt vége szakad a történeti-gazdasági följegyzéseknek. Több lap üresen maradt az 1914-ben megszakadt följegyzések után, majd halotti énekek következnek:

Halotti ének

Hogy eljött az idő teljessége,
hát egy szépen eltöltött vacsora,
harmadnapra lesz az halál tora.
Hát akire négy gyermek néz vala,
aszt veré le az úrnak anyyala.

Úgy van, mert szabad az övéivel,
az ő minden teremtéivel;
egyen reggel, máson délbe, éstve
lesz az halál, gyász lármája festve.
Kedves férj, nyugodj meg azért azon,
ám bár rádnézve gyászos eset ez,
tudod, valami van az ég alatt,
van az égi gondviselés alatt.

Atya felett

1 Halandó 74 esztendő t élte teljességgel,
Öreg ez aki e hajlékba tért.
Lásd e jutalma a kegyességnek,
a tiszta, okos gyönyörűségnek.

2 Kedves férjével hív szívvel élve
véle, jeles gyermeket szemlélve,
örömmel futotta szép pályáját,
azért bírta méltó koronáját.

3 Nyugodj meg, jó gyermekeket adott,
Anya, neved áldásba maradott.
Elágazott kedves feleidnél,
Unokaöcs önön gyermekidnél.

4 Nyugodj meg, bészarándó a sírnak
zárjával a menny angyali bírnak,
felpattanván általok fedele,
él veled Jézus s te is élsz vele.

Alatta: Molnár Juliánna írta
Márczius 13 Fige Istvánné

Mint a szép híves patakra

(a református 42. zsoltár dallamára írott búcsúztató)

1 Oda van a termő szőlő,
e ház fő ékessége.
Az atyai s a gyermeki
szívek gyönyörűsége.
Oda egy példás hív pár,
ki pótolhatatlan kár.
Egy ritka anyai kebel.

2 Éppen, midőn az harmincz öszt
megérte hitvesével.
Házát felékesítette
öt jeles gyermekével.
Mint egy megpihent pálma,
Csendesen nyugszik már ma.
Megadta díszét házának,
gyümölcs örven a hazának.

3 Szép gyermeki mint nemes
Olajfának ágai,
okos dajkálkodásának
élő bizonyosságai.
Kik az ő . . .
Az Urnak félelmébe
neveltettek szerencsésen,
mennek a féltő lépésen.

4 Igaz párok, édesanyák,
kik érzitek elestét,
Hincsétek meg virágokkal
meghidegült tetemét.
Háládatos ajakakkal
zengedezőtt szavakkal
esdekeljetek reája,
nyugodj életünk példája.

5 Nyugodj hát te nemes lélek,
porrá válandó házad.
Míg az Ur ébresztő szava
Sírhalmodat megrázza.
Felserkenvén álmodból,
kirázkódván porodból,
levetkezvén a halandót,
felöltözöd a maradandót.

Hogy eljött az időknék teljessége
(a református 321. zsoltár dallamára írott búcsúztató)

1 Éltem legszebb arany idejében
megyek uram szencséged elébe.
Az a láncszem, mely köztünk vala,
most hozzád szorosabban foglala.

2 Letettem aszt, amit a föld adott,
nálam csupán az a rész maradott,
mely szencséged a földre adatott,
de az ismét vissza kívántatott.

3 Megyek, az hit mutatja az utat,
mely felséged jobb karjára mutat.
Kísírnék az jócselekedetek,
ó, be könnyű repülni veletek.

4 Elhagylak már drága szerelmesem,
férjem és nevetlen gyermekem.
Itt hagylak, de bízlak az Istenre,
aki vigyáz az nevetlenre.
Isten, ki testembe lelket adtál,
most viszont porvázzá változtattál.

Mikor a menyasszonyt a vélegényhez viszik

Áldassék az Isten,
lakodalmi község, köztük
atyafiak, ez mindenkor szükség,
békével vezérlett
haza az isteni felség,
megmaradott köztünk
az csendes békesség.
Mikor elindultunk, az volt feltett célunk,
békével hozzuk haza menyasszonyunk.
Az Úr Isten pedig megáldotta utunk,
imhol az menyasszony, akit hazahoztunk.
Ez idehozott személy tehát közöttünk új vendég legyen,
férje koronáját az Isten ő kedves társával
szeretesen éljen. Szüléjének benne öröme bételjen.

Népdallá vált Petőfi-versek következnek:

Be szomorú ez az élet énnekem . . .
A virágnak megtiltani nem lehet . . .
Mást szeretsz-e gyöngyvirágom, vagy engem . . .
Alattuk: Írtam, 1889 február 17

Molnár Julliánna

A füzet három utolsó bejegyzése végül egy reggeli, egy esti ima és egy köszöntő vers.

Reggeli ima

Irgalmas Isten. Áldalak tégedet,
hogy az elmúlt éjjel megőriztél
minden veszedelemtől engemet.
Kérlek alázatosan, légy mellettem,
e mai napon is a te oltalmaddal őrizz
meg engemet a bűnben való
eséstől és minden veszedelemtől. A te
jó lelked járjon velem egy úton
és vezéreljen az egyenes ösvényen.
Igazgassad elmémnek gondolatait és
minden szólásaimat, hogy azok czélozzanak
a te dicsőségedre, magam és mások
hasznára és idvességére. Ámen.

Estveli ima

Felséges Isten, áldalak tégedet, hogy a mai napon mind lelkekre, mind testemre gondot viseltél és az estvét érnem megengedted. Tudod uram, hogy egy napot sem töltöttem el sok vétek nélkül. Kérlek, hogy bocsássad meg azokat a Jézus tökéletes érdemeiért. A te kezébe ajánlom ez éjet is lelkemet. Testemet őrizd meg minden veszedelemtől, engemet, ha ez éjjel elgyűsz lelkemnek megkérésére a te szent angyalaid által, tisztíts meg minden bűnöktől engemet, ha pedig a te jó teczésedből az holnapi napot is elérem, virrassz fel jó egészségbe és békességbe, hogy akkor is tégedet dicsérhesselek és hivatalom szerint való dolgaimat tegyem a te dicsőségedre, magam és mások hasznára és idvességére. Ámen.

Köszöntő vers

Ma, hogy tekintetem az ég kárpitjára,
magasan kékellő szép boltozatjára
akadtak szemeim az hajnal nyitjára,
látom Fébus készül csendesen útjára;
Hogy megfordította rúdját szekereének,
villogtak küllői aranykerekének,
ezüst konfiombúl készült gyeplűinek,
tűntek mindenfelé sugári fényinek.
Készül Apolló is, látom, palástosan,
nékem is parancsol, öltözzek csinosan,
mert egy jó barátot fogok
most pompásan tisztelni nevébe;
nagy alázatosan mondok hát jó reggelt,
csak pénzt ide sokat, nem is krajczárokat,
hanem tallérokat.
Úgy mondok majd szépet egész életedig,
míg lelked testedből kikáncpicorodik.
Többször is virradjál szép neved napjára,
maga az úr legyen élted erős vára,
hogy akármely ostrom száll is ostromára,
de ne keríthesse azt soha horgára.
Ékesítse fejed az úr koronája,
ő legyen jutalma, éltednek fáklyája,
az úr, akit tisztelsz, vegyen kezére,
írja fel nevedet maga tenyerére.
Élj siralom nélkül szíved örömére,
Isten emeljen fel az egek egébe,
szívesen kívánom.

Alatta: Molnár Juliánna írta 1906(?)

DIE AUFZEICHNUNGEN DER FAMILIE FIGE

(Auszug)

Die Denkmäler des bäuerlichen Schrifttums haben in der Ethnographie und in der Siedlungsgeschichte einen eigenartigen Wert. Darunter haben die handgeschriebenen Hefte mit den Aufzeichnungen je einer Familie besonders viele interessante Angaben: Wetterbeschreibungen, wirtschaftliche Anmerkungen, denkwürdige Familienereignisse, Ausgaben-Einnahmen, Gelegenheitsgedichte, Beglückwünschungen, usw. Diese allerlei Aufzeichnungen – seit der Mitte des vorigen Jahrhunderts – bieten zu der Folklorforschung, zu der Wirtschaftsgeschichte und zu der Aufdeckung des historischen Bewusstseins wertvolle Angaben.

Die Siedlung Hernádnémeti liegt im Komitat Zemplén, hat heute etwa 3500 Einwohner. Die reformierte Familie Fige lebte in diesem Dorf. Die Familie stand in der Siedlung in hohem Ansehen, vor 1945 hatten sie 40 Katastraljoch Grundbesitz. Dagegen haben sie anspruchlos, armselig gelebt, das Familienhaus mit Strohdach wurde erst in den 1970-er Jahren zerlegt. An der Stelle des alten Hauses hat István Fige mit seiner Mutter ein neues Eckhaus gebaut. Das Heft – dessen Inhalt in der Studie veröffentlicht wird – hat man bei dem Abbau des alten Hauses in der Wand gefunden.

Die historischen Aufzeichnungen am Anfang des Heftes stammen aus der Zeitperiode 1842–1914, spiegeln die Handschrift von mehreren Leuten. Die weiteren Texte sind: Totenlieder, Gebete, Hochzeitsverse, Beglückwünschungen und die Abschriften einiger Gedichten von Sándor Petöfi, das alles stammt aus der Zeit vor 1914. Im Jahre 1914 bricht die Aufzeichnung plötzlich ab.

Die jährlichen Aufzeichnungen betreffen im allgemeinen nur die Ereignisse der Wirtschaft (Unwetter, die Ernte, usw.). Zeitweise sind auch die Veränderungen des Verkaufspreises von den einzigen Früchten zu lesen. Über das Dorfleben sind die Epidemien und die Ereignisse der Revolution und des Freiheitskampfes von 1848 die wichtigsten. Es hat den Anschein, dass die Ereignisse der grossen Welt für den Verfasser nicht zu wichtig waren; das Hochwasser von Miskolc im Jahre 1878 ist die einzige Ausnahme.

Die Aufzeichnungen der Familie Fige haben vor allem einen historischen-wirtschaftsgeschichtlichen Wert.

Csaba Csorba